

PAMÁTKOVÝ ÚSTAV V ÚSTÍ NAD LABEM, HRNČÍŘSKÁ 10, ÚSTÍ NAD LABEM

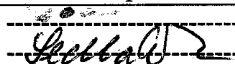
STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM
BUDYNĚ nad Ohří, čp. 94

okres: Litoměřice

datum: srpen 2000

investor: D. PLESINGER

autor: Mgr. K. Podroužek

kresba: L. Sedláček

foto: R. Kursá

PAMÁTKOVÝ ÚSTAV V ÚSTÍ NAD LABEM, HRNČÍŘSKÁ 10, ÚSTÍ NAD LABEM

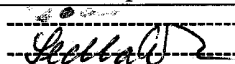
STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM
BUDYNĚ nad Ohří, čp. 94

okres: Litoměřice

datum: srpen 2000

investor: D. PLESINGER

autor: Mgr. K. Podroužek

kresba: L. Sedláček

foto: R. Kursá

STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

BUDYNĚ nad Ohří čp. 94

Česká Lípa

srpen 2000

Mgr. Kamil Podroužek

OBSAH

DĚJINY LOKALITY	1 - 3
DĚJINY OBJEKTU	4 - 10
ARCHITEKTONICKÝ ROZBOR	10 - 21
<i>Urbanistické vztahy</i>	10 - 11
<i>Průčelí</i>	11 - 16
<i>Dispozice</i>	16 - 17
<i>Stavební materiály a konstrukce</i>	17 - 21
STAVEBNÍ VÝVOJ	21 - 26
SMĚRNICE PRO RENOVACI	26 - 32
<i>Hodnocení objektu</i>	26
<i>Významné architektonické detaily</i>	26 - 29
<i>Architektonické a památkové závady</i>	29 - 30
<i>Doporučení k renovaci</i>	30 - 32
POZNÁMKY	33
PŘÍLOHY	34
PRAMENY	35
LITERATURA	36
FOTODOKUMENTACE /R.Kursa/	37

Stavebně historický průzkum je odborným podkladem pro vyjádření příslušných památkových orgánů a organizací ve smyslu zákona č.20/1987 Sb. Toto vyjádření však nenahrazuje.

DĚJINY LOKALITY

Budyně nad Ohří náleží k nejstarším osadám v celém regionu, vznikla někdy před rokem 1173 a byla knížecím a později královským majetkem se sídlem - hradem. Zřejmě v druhé polovině 13. století, za Přemysla Otakara II., bylo zde založeno středověké město, které se za krále Václava II. dvěma vlnami vyměřování postupně formovalo. Na počátku 14. století, v době nástupu Lucemburků na český trůn, sehrála Budyně poměrně významnou roli. Roku 1310 zde dlel Jan Lucemburský v době svého nástupu v českých zemích, o šest let později však sám musel Budyni s hradem, které byly v moci Jindřicha z Lipé, dobýt. Po několika nepříliš podstatných zástavách budynského panství vyměnil roku 1336 Zbyněk Zajíc z Házmurka s králem Janem Lucemburským svůj hrad Žebrák za Budyni, čímž definitivně přestal zdejší hrad s městem být sice královským majetkem, avšak přešel do majetku jednoho z nejvlivnějších rodů 14. a 15. století.

Význam Budyně vzrostl úměrně s významem jejího majitele - Jana Zajíce z Házmurka a z Kostí - v druhé polovině 15. století, kdy tento český pán náležel k jednomu z nejvýznamnějších odpůrců krále Jiřího z Poděbrad. Roku 1469 byla Budyně knížetem Jindřichem Minsterberským dobývána, ale včasný únik majitele panství a jeho rodiny do Lužice zabránil jejímu konečnému dobytí.

Někdy krátce před rokem 1495 město vyhořelo a posledně jmenovaného roku Budyně obdržela od krále Vladislava II.

právo na dva jarmarky. 16. a počátek 17. století představují éru dalšího rozvoje města, etapu, kdy město prošlo společně se zdejším sídlem obdobím velkého stavebního rozmachu. V roce 1613 koupil půl Plánice a Budyni od Jana Zbyňka Zajíce z Házmburka Adam ze Šternberka. Ten po událostech v roce 1618 odjel ze země a zůstal v Říši. V roce 1629 připadla Budyně jeho synovi Vojtěchu Ignácovi. Období prosperity města rázně ukončila třicetiletá válka. Roku 1631 bylo město dobyto saským vojskem.

Vojtěch Ignác zemřel 9.6. 1633 a Budyně připadla bratru Františku Karlu Matyášovi. Ten zemřel postřelen od Švédů dne 9.8.1648. Po skončení třicetileté války Budyně prakticky již nedosáhla svého původního významu a byla nadále zastiňována sousedními Libochovicemi. Statky, včetně Budyně, spravovala až do plnoletosti synů v roce 1663 vdova Ludmila Kateřina, rozená Kavková z Říčan. V roce 1665 jí byly Budyně, Libochovice a Krupka postoupeny na srážku věna. V roce 1672 od ní syn Václav Vojtěch Budyni opět odkoupil a konečně v roce 1676 ji prodal Gundakerovi z Dietrichsteina.

Gundaker z rakouské větve Dietrichsteinů získal kromě Budyně ještě Libochovice, Pátek, Vlachovo Březí a Nepomyšl, ze kterých vytvořil rodinné svěřenectví. Roku 1682 pro něj navrhl Antonio Porta plány k přestavbě zámku v Libochovicích. Přestavba byla realizována v letech 1683-90. Od Antonia Porty pochází i plány z roku 1694, které se týkají nerealizované přestavby zámku v Budyni. Literatura je spojuje také s aktivitami Gundakera z Dietrichsteina.^{/1} Již v roce 1690 však byla zaknihována závěť, kterou Gundaker odkázal fideikomisní panství knížeti Ferdinandovi, z mladší, moravské větve Dietrichsteinů (příloha 6).

Ferdinand z Dietrichsteina spravoval panství osm let. Po jeho smrti, v roce 1698, převzal svěřenectví jeho nejstarší syn Leopold. Ten zemřel v roce 1708 a statků se ujal jeho bratr Valter František. Od roku 1738 spravoval panství jeho syn, Karel Maxmilián a od roku 1781 vnuk Jan Karel z Dietrichsteina. Ten byl další velmi výraznou osobností rodu. Na dvoře císaře Josefa II. patřil k reformnímu křídlu šlechty. Provázel císaře na jeho cestách a stal se vyslancem v Kodani. Reformoval také správu rodinných statků.

Rozvoj Budyně, v té době poddanského, převážně agrárního města, brzdily všal četné požáry (1669, 1759, 1783, 1787) a válečné události.^{/2}

V roce 1808 převzal správu majetku syn Jana Karla z Dietrichsteina, František Josef, který v roce 1825 zdědil také statky rakouské větve Dietrichsteinů. Posledním držitelem rodinného majetku byl jeho syn Josef. Jeho osobou vymírá v roce 1858 rod Dietrichsteinů po meči.

Rodinný majetek byl pak rozdělen mezi jeho čtyři dcery. Budyni, Libochovice a Vlachovo Březí získala nejstarší dcera, Terezie. Sňatkem s Janem Bedřichem hrabětem z Herbersteina se budyňské statky dostaly na dalších šedesát let tomuto rodu. Uměnilovni Herbersteinové se zasloužili mimo jiné i o romantickou regotizaci Budyňského zámku, která proběhla v letech 1906-11. Správní a agrární reformy první republiky vedly ke zmenšení jejich vlivu i majetku. Zbýlý majetek byl konfiskován v roce 1945 v souvislosti s vysídlením Hebersteijnů z republiky.

DĚJINY OBJEKTU

Na konci minulého století vypracoval budyňský učitel Antonín Janda poměrně precizní místopis města. V tradici obdobných děl však bylo prvořadým cílem autora zjištění majitelů jednotlivých objektů a údaje o stavebním stavu zůstávaly tradičně stranou.

K stávajícímu čp. 94 Janda v rukopise uvádí, že se jedná o budovu panského špitálu,^{/3} původní čp. 3, založeného v roce 1652 Ludmilou ze Šternberka na severním předměstí Budyně, oproti tzv. Nové hospodě, na místě dvou chalup pohořelých ve třicetileté válce, Krejčovské a Krumbolovské. Toto své tvrzení opírá o zápis v budyňské městské knize, list 566, ze kterého obsáhle cituje (Janda 1897: čp.3). Za místo po výše uvedených chalupách měla vrchnost zaplatit 10 kop míšeňských. Sirotci po Vávrovi Krejčím měli obdržet celkem 4 kopy, vdova po Janu Smutném 6 kop, v ročních splátkách po polovině sumy. Při soudním jednání 18.12. 1652 bylo zjištěno, že sirotkům nebyla suma vyplacena, což ihned panem hejtmanem z důchodu napraveno.

Uvedený zápis dokládá záměr Ludmily Kateřiny ze Šternberka v uvedeném místě špitál vystavět a k tomu v letech 1651-52 realizovanou koupi spáleniště. Výstavbu stávajícího objektu z tohoto zápisu dovodit nelze, jak to činí Janda v závěru své stati: *"Špitál založen tedy r. 1652 paní Ludm. Kateřinou ze Šternberka, kterýžto napotom za knížete Leopolda z Dietrichsteinů mezi rokem 1698 a 1708*

opraven a znakem knížecím nad vchodem opatřen jest byl a dosud se spatřuje."

O panském špitále se zmiňuje i ve svém druhém díle (Janda 1892: 369). Bez udání pramene uvádí, že původní panský špitál stával v místě panské hospody č. 102 a byl zničen ve válkách švédských. Stávající byl vystavěn hraběnkou Ludmilou ze Šternberka v roce 1654, v místě, kde stávaly Krejčovská a Kumbolovská chalupa. Opraven byl v letech 1700-10 za Leopolda Dietrichsteina.

Je patrné, že údaje uvedené v obou dílech se poněkud liší.

O existenci budyňského panského špitálu vypovídá jednoznačně až zápis v deskách zemských (větších), č.869, fol. lit. N.4, vztahující se ovšem k roku 1800. V něm upomíná Johan Karel z Dietrichsteina na závět zakladatele svěřeneckého rodinného panství Gundakera z Dietrichsteina, vloženou do desek zemských v roce 1690 (DZ č. 271, fol. lit. M.24), která zavazuje v 15 Ferdinanda z Dietrichsteina, dědice fideikomisního panství, ke zřízení jednoho špitálu pro 12 lidí v každém z těchto míst panství: v Liběšicích, Budyni, Pátku, Nepomyšli a Vlachově Březí, a jeho i další následovníky k zachování těchto špitálů a jejich nadací.

Při komisionálním ohledání 13. a 23. května 1800 bylo zjištěno, že poslední vůle nebyla v některých ohledech plněna, což přimělo dědice fideikomisního panství Johana Karla k nápravě věci a opětovnému vkladu do desek zemských.

Jako první mezi existujícími zařízeními je uváděn špitál v Libochovicích, budyňský špitál je uváděn hned na druhém místě. Podmínky fungování, obdobné jako u dalších uvedených špitálů, jsou specifikovány v bodech 4 a 5:

(překlad) *Za čtvrté:*

Na špitál na panství budyňském, nalézající se ve městě Budyni a označený číslem popisným 3, který má dle daňového půdního výměru rozlohu 114 a 3/4 čtverečního sáhu a skládá se z budovy, dosud jmenované "Špitál", a zahrady na uvedeném půdním výměru, je třeba nahlížet jako na majetek špitální nadace. Zavazují sebe a své následovníky zřídit ve špitální budově bydlení pro tolik z oněch patnácti důchodců náležejících k panství, aby mohli být uvnitř /bez problémů/ ubytováni. Při nedostatku místa ve špitální budově, budou zbylí z oněch patnácti důchodců ubytováni jednotlivě u svých rodičů, dětí či dalších příbuzných, a to bez toho, aby se musela zvětšovat budova špitálu do délky, šířky, či výšky. Také je třeba, aby byla budova špitálu udržována v dobrém obyvatelném stavu, na což má být vždy užito výtěžku budyňského panství, a sloužila toliko jako obydlí špitálníků.

Za páté:

Dávky dřeva a peněz náležející k budyňskému špitálu je třeba zapravovat z výtěžku Budyňského panství. Dávky shodné s dávkami pro Libochovický špitál jsou pevně stanoveny ve druhém a třetím odstavci této listiny.

Zmiňované odstavce pak upřesňují složení a výši nadačních dávek pro špitálníky.^{/4} K jejich potřebě má být dodáno každoročně 12,5 rakouských sáhů tvrdého dřeva a 5 kop otýpek chrastí. Pro každého osmdesátiletého důchodce ("Pfrüdlar mit acht Kreuzer") je k úhradě denní porce počítáno na 15 osob v běžném roce 730 zlatých, v přestupném roce o 2 zlaté více, to vše ve čtvrtletních splátkách, počínaje 19. červnem 1800. Ke stejnému datu bude pokaždé

prověřován a narovnáván stav věci a ve stejné době každoročně odváděna do špitální kasy hotovostní kvitance.

V odstavci čtrnáct je opakován závazek udržovat již zřízené špitály v Libochovicích, Budyni, Nepomyšli a Vlachově Březí, v každém z míst vyživovat 12 - 15 osob, v celkovém úhrnu tedy 60 osob.

Odstavec patnáct upřesňuje jak tohoto cíle dosáhnout. Prostor pro špitálníky je třeba hledat v existujících špitálních stavbách. Kromě obydlí a vyměřeného kvanta dřeva, má každý špitálník obdržet ke své výživě a ošacení ze špitální kasy, v nastávajícím roce 1801, 8 krejcarů denně, a to v týdenních splátkách. Spolu tedy obdrží každý pátek od vrchního účetního špitálu 56 krejcarů. Kontrolou byl pověřen místní vrchnostenský úřad.

V odstavci sedmnáct jsou uvedeny závazky špitálních ke špitálnímu patronovi. Špitálník musí k připomínce a uctění hraběcí milosti nosit stále na hrudi v mosazi pracovaný hraběcí znak. Kromě povinnosti vést řádný křesťanský život, účastnit se ve farním kostele řádných služeb Božích denních i o nařízených církevních svátcích, má povinnost každý večer prosit pěti Otčenáši a stejně tolika Zdrávasy za věčné blaho Gundakera, Ferdinanda, a každého dalšího hraběcího patrona špitálu i za celou hraběcí rodinu.

Výslovně je uvedeno, že špitálník stále zůstává opovědný právě jen patronovi špitálu, a ne hospodářským úřadům panství. Patron si vyhrazuje právo k propůjčení a odejmutí nadace, i k její milostivé korekci. Do špitálu mají být přijímáni lidé skutečně chudí, neschopní získat jiné příjmy.

K zaknihování tohoto přípisu došlo v roce 1817, v úterý

po sv. Štěpánu.

Další informace o vrchnostenském špitálu v Budyni nad Ohří poskytuje k roku 1843 stabilní katastr. Ke špitálu, který má čp. 3, náleží dva sousedící pozemky.

Situaci zaznamenává přehledně indikační skica stabilního katastru (příloha 1). Na severním pozemku stojí špitální budova, v jejím jižním sousedství se nalézá ovocná zahrada.^{/5} Budova špitálu je vystavěna z nespalného materiálu a hlavním průčelím se obrací do ulice. Její půdorys odpovídá stávajícímu stavu.

Podmínky špitální nadace platily zřejmě bez větších úprav po celé 19. století. Změnu přinesl až vznik Československé republiky v roce 1918.

Ve 20. a 30. letech našeho století je v domě připomínáno v šesti bytech 10 obyvatel důchodového věku (příloha 5). Jednalo se ve třech případech o manželské páry, v jednom případě o sestry, a ve dvou případech o osamělé ženy. Jedno a dvoupokojové byty jim byly poskytnuty zdarma, obživu zajišťovala penze (v jednom případě vdovská, v jednom případě zaměstnanecká z pivovaru).

V této době probíhalo intenzivní jednání mezi obcí a zemským úřadem, který se snažil přimět budyňskou obec k převzetí původně vrchnostenského špitálu, a to včetně všech vyplývajících závazků. K této kauze se vztahuje řada písemností uložených ve stavebních spisech čp.94 na MěÚ v Budyni nad Ohří, především opis z desek zemských, pořízený 8.7. 1927 (příloha 6), opis odhadu budovy čp.94 ze dne 3.12. 1930 (příloha 4) a soupis obyvatel čp. 94 a jejich důchodů, pořízený po roce 1928. Obec se bránila převzetí poukazem na skutečnost, že v Budyni již obecní špitál

existuje. Když nahlédla marnost snažení, pokoušela se alespoň zmírnit podmínky převzetí. Nejprve se snažila získat povolení k využití špitální nadace určené k výživě špitálníků k opravě objektu, poté usilovala alespoň o zrušení povinnosti poskytovat špitálníkům zdarma dřevo na otop, poukazem na skutečnost, že obec nevlastní vhodné lesy (sic!). Jednání se protáhla až do roku 1934, kdy obec nařízením zemského úřadu špitál převzala.

Písemné prameny týkající se dějin domu ve 40. letech našeho století se nepodařilo nalézt. Není tak zcela zřejmé, jakým způsobem přešel objekt z majetku obce do soukromých rukou.

Další zprávy souvisí až s konsolidací poválečné situace v padesátých letech. V této době vlastnil levou polovinu domu Josef Razák z Žabovřesk, který ji v roce 1955 prodal Václavu Adámkovi. Pravou polovinu domu vlastnil Václav Hromádka. Ten v roce 1957 žádal městský národní výbor o povolení k výměně oken. Další žádost týkající se výměny okna a přestavby komína v čp. 94 byla k městskému národnímu výboru podána v roce 1961.

V roce 1963 jsou připomínáni v pravé polovině domu Václav a Božena Gráfovi, levou polovinu domu obýval Václav Adámek. Ten je v čp. 94 připomínán ještě v roce 1965.

V roce 1964 byl objekt čp. 94 prohlášen rozhodnutím školské a kulturní komise ONV Litoměřice z 10.6. t.r. č.j. 457/64 za kulturní památku a pod číslem 5-1955 zapsán dne 22.8.1964 do rejstříku státního seznamu nemovitých kulturních památek v Kraji severočeském. Při rektifikaci v roce 1967 byl konstatován špatný stav fasády hlavního průčelí, zejména puklá zeď nad barokním portálem pravé

vjezdové brány, která hrozila dle autora šetření p. Ryšky zřícením na sousední obytný dům. Objekt byl v té době soukromým majetkem důchodců V. Adámka a V. Hromádky. Byl podán návrh na opravu objektu s žádostí o příspěvek ONV.

Šetření z prosince 1974 opakuje téměř doslova všechny konstatované závady, z čehož je zřejmé, že oprava neproběhla. V závěru znovu upozorňuje na nutnost řešení situace.

Písemné prameny doby současné nejsou archivně spracovány.

ARCHITEKTONICKÝ ROZBOR

Urbanistické vztahy

Parcela s domem čp. 94 se nachází v intravilánu města Budyně nad Ohří, na severozápadním okraji jádra historické aglomerace. Osídlená poloha zde vybíhala podle komunikace vznikajícím předměstím směrem k Ohři.

Nepravidelná stavební parcela č. 53, hloubkově orientovaná k Děkanské ulici nezaujímá běžnou plochu středověkých parcel lokovaného města, její plocha i tvar jsou dány sjednocením starší parcelace. Zastavěná východní strana parcely tvoří uliční frontu komunikace, která vychází se severní strany náměstí a směřuje k mostu, vystavěnému v roce 1773 přes tzv. Malou Ohři, jižní strana se otevírá k zahradě. Ze severu přiléhá sousední stavební parcela, oddělená meziparcelní zdí, na západ se parcela otevírá k sousední zahradě.

Čelo a východní část stavební parcely obsadil jednopodlažný hloubkově orientovaný obytný dům, jižní stranu původně parcelně vydělená zahrada. Západní část stavební parcely je otevřena dvorem, přístupným soutkami po obou stranách domu z Děkanské ulice. Soutky uzavírají vjezdové brány, které jsou součástí kulisy hlavního průčelí. Dvůr je po obvodu zastavěn utilitárními přízemními hospodářskými stavbami.

Dům tvoří součást zástavby západní uliční fronty, do které se obrací štítovou stranou. Zadní štítová strana domu shlíží do dvora, okapové strany se obrací do soutek.

Objekt je situován na zlomu charakteru uliční zástavby. Směrem k severu tvoří uliční fronty přízemní předměstská domkářská zástavba, pocházející v současné podobě z konce klasicismu, do které byly vtaženy starší, snad barokní, solitérní objekty, zahuštěná v konci minulého století industriálními přístavbami. K jihu přechází ulice k blokové zástavbě patrových měšťanských domů, v jádře barokních a renesančních.

Silueta objektu, tvar a hladina střechy, stejně jako výraz hlavního průčelí tvoří výraznou dominantu uliční zástavby a zdůrazňují uvedenou změnu. Charakter ulice odráží historický vývoj této části města.

Průčelí

Hlavní průčelí objektu se obrací k jihu do ulice (foto 1 a 2). Pět vertikálních os, dělící symetrickou fasádu v pravidelném rytmu, vymezuje pět polí vydělených odstupněnými lizénovými rámy. Centrála prochází obdélným vstupním otvorem, uzavíraným dvoukřídlými dovnitř otvíravými

kazetovými dveřmi s historizujícím kováním. Vstupní otvor lemuje barokní, pravouhlý portál, obíhaný plochou lištou, s kapkami pod horníma pravouhlýma ušima (foto 3). V segmentové supraportě je do prolomeného segmentového frontonu vložen znak Leopolda z Dietrichsteina, s kryptogramem L F V D S v nápisové pásce, položený na akantová krydla. Knížecí korunu nese dvojice putti (foto 4). Krajní vertikály prochází vjezdovými bránami, s mírně stlačenými záklenky, uzavíranými dvoukřídlými závěsovými vraty s šípově skládanou bedněnou výplní. Levé křídlo vrat levé brány je otevřeno vloženou vstupní brankou obdobného výrazu, se svislým bedněním. Pískovcové ostění bran nese motiv vytaženého klenáku a hlavic s diamantováním, cvikly jsou ponechány liché. K patě pilířů jsou přiloženy odrazníky nestejných tvarů, typově shodné portály vrcholí přímou nadpražní římsou.

Zbylé osy procházejí okenními otvory s typově shodnými sdruženými okny. Pravoúhlé, obíhané po vnější straně plochou lištou, s kapkami pod pravouhlýma ušima odvrácených sloupků ostění, opřené do podokenního parapetu pravoúhle vytaženého ve štuku. Přímá nadokenní římsa nasazená na ostění je zřejmě také vyzděna a vytažena ve štuku. Otvory uzavírají čtyřkřídlá dvojítá rozvíravá okna s bedněným rámem, vsazená vnějšími křídly do fasády. Čtyřtabulková okenní křídla jsou přitahována na klapačku, dvojice křídel se otevírají nezávisle. Okna, včetně závěsů, lze datovat do konce 20. - 50. let našeho století. Zajímavým technickým detailem je šterbinové proříznutí rámu vnějšího okenního křídla v levém ze sdružených oken levé osy, které umožnilo využít prostoru mezi vnitřními a vnějšími okenními křídly jako dopisní

schránky. Okenní rámy v této ose jsou krémově bílé, rámy oken v pravé ose nesou relikty převážně tmavých barevných nátěrů.

Horizontální členění určuje plochý sokl, vyrovnávající mírný sklon terénu k severu, profilovaná kordonová římsa vytažená ve štuku a profilovaná korunní římsa atiky z pískovcových desek. Na kordonovou římsu je vytažena valbice krytá bobrovkami. Atika nese relikty odstupněných lizénových ráků. Vnitřní plochy mají hluboce vykrajované rohy, což může být reminiscence na motiv oblíbený u lizénových ráků na konci 18. století.

Střecha, ani komínová tělesa se v průčelí pohledově neuplatňují.

Fasádu kryje hlazená vápenná omítka, dnes tmavě okrové pigmentace, portály a ostění oken jsou sjednoceny tmavě šedým nátěrem.

Zadní průčelí se obrací do dvora (foto 5). Vertikálně dělí fasádu pět os. Centrála prochází v úrovni přízemí obdélným vstupním otvorem s barokním pravoúhlým portálem, obíhaným plochou lištou, který má v nadpraží překladem vydělený světlík. Ten druhotně uzavíraly čtvercové tabulky v dřevěném rámu. Dovnitř otvíravé dvoukřídlé svlakové dveře s relikty zelenomodré polychromie odpovídají 19. století.

V úrovni atikového štítu prochází středová symetrála okenním otvorem s barokním ostěním. s kapkami pod pravoúhlýma ušima, Ostění, které obíhá plochá lišta, má pravoúhlé horní uši s kapkami. Okenní otvor není uzavírán, je jím vyveden okapový svod.

Také ostatní otvory v atikovém štítu nejsou uzavírány.

V levé krajní ose se dochovalo pravoúhlé barokní okno

s prostým pískovcovým ostěním obíhaným plochou lištou (foto 6). Původně obdobný okenní otvor v pravé krajní ose byl druhotně přezděn na vstup do podstřeší. K jeho zaklenutí bylo využito segmentového roznášecího pásu nad původním oknem.

V úrovni mezaninu se symetricky po obou stranách centrály nacházely dva typově shodné segmentově sklenuté okenní otvory. Dnes je levý z nich přezděn cihlovou plentou, pravý zmenšen nadezděním parapetu.

V úrovni přízemí jsou okenní otvory uzavírány. Do širokého obdélného průrazu v druhé ose zleva, který narušil starší situaci menších barokních oken, je vloženo novodobé trojdílné okno v dřevěném rámu, vstupující do fasády přes mělké přímé špalety (foto 7). Dvojice křídel je zavírána na klapačku, třetí křídlo je přitahováno ke sloupku dvojicí kliček. Okenní křídla nejsou dělena. Obdélný okenní otvor v druhé ose zprava je uzavírán dvěma dvoukřídlými okny s kuželovými závěsy s odsazeným profilem. Dvoukřídlá šestitabulková okna, uzavíraná na přítuhy, jsou umístěna v samostatných rámech na vnitřní a vnější straně okenního otvoru. Okno v lici fasády s vně otvíravými křídly je do otvoru vsazeno druhotně. Jedná se původně o dovnitř otvíravé okno, o čemž svědčí přítuhy, které se jeho otočením dostaly na vnější stranu. Okenní rámy mají tmavě hnědý nátěr. Nároží zadního průčelí jsou okosena. Okosení vybíhá v hranu bez zlomu náběžním štítkem.

Fasádu, která vrcholí profilovanou korunní římsa atiky z pískovcových desek, kryje hlazená vápenná omítka, tmavě okrové pigmentace. Odstupňované lizénové rámce, obdobné jako v hlavním průčelí, překračují, jak patrně z reliktních, do

atíkového štítu, kde nerepektují okenní otvory. Toto řešení mělo zřejmě za cíl zdůraznit atiku a potlačit dojem patrovosti objektu, který implikuje především rozvržení a charakter oken. Pohledové zmenšení atiky a její zdůraznění jako užitého stavebního prvku sledovalo v tomto případě přesně opačný cíl, než kvůli kterému se atika vyvinula. Zde mělo být patro potlačeno, nikoli vytvořeno.

Střecha, ani komínová tělesa se v průčelí pohledově neuplatňují.

Jižní průčelí se obrací k zahradě, a je otevřeno dvěma okenními otvory (foto 8). Třetí okenní otvor, jímž procházela pravá krajní osa, je přepletován cihlovou zazdívkou. Nicméně i on si podržel pískovcové, barokní ostění obíhané plochou lištou, s kapkami pod pravouhlýma ušima, opřené do podokenního parapetu profilovaného oblounem. Pouze u tohoto ostění se dochovala oblounová podokenní římsa, u ostatních typově shodných ostění druhotně odsekaná (příloha 3).

Novodobá dvoukřídlá dovnitř otvíravá okna s nedělenou tabulovou výplní jsou uzavírána na klapačku. Rámy mají krémově bílý nátěr. Fasádu kryje fartáčovaná vápenná omítka. Odstupněné lizénové rámce, vymezující okenní pole, respektují hladinu patrování objektu. Ačkoli se lizénové rámy dochovaly pouze v reliktech, lze mít za to, že pokračovaly k hřebenu střechy dalším polem. Průčelí sjednocuje tmavě okrový nátěr.

Severní průčelí, které shlíží do úzké komunikace umožňující přístup do dvora, má shodný výraz (foto 10). Odlišuje se pouze dvojím přezděním okenního otvoru v pravé krajní ose. Proražením obdélného otvoru v sousedství tohoto

přeplentované barokního okna, došlo k posunutí okenní osy blíže ke středu průčelí. Průraz uzavírá okno, typově shodné s novodobým oknem v druhé zleva ose zadního průčelí.

Střecha. Dům kryje do středu klopená střecha s úžlabím uprostřed. Přivrácené pulty střechy se opírají o hloubkové zdi a atiku hlavního a zadního průčelí. Do zadního průčelí je vyveden okapový svod, a to pravouhlym okenním otvorem s barokním ostěním. Střechu domu sjednocuje červeně pálená krytina zavěšena jednoduše na husté laťování, úžlabí kryjí plechové šablony.

Dispozice

Stávající dispozice přízemního obytného domu s malometrážními byty se odvíjí od dispozice barokního špitálu. Změna funkce objektu přinesla jen dílčí úpravy, které sice pozměnily původní komunikační schéma domu a také rozčlenily některé jeho prostory, na dispozici příčného trojdílného trojtraktu však zásadní vliv neměly. Dům se vyvinul do kombinace chodbového a enfiládního (průchozího) typu. Hřebenové komunikační schéma s uzlem ve středním traktu bylo stavebním vývojem pozměněno na schéma větvené. Původně byl každý díl obou krajních traktů přístupný pouze z traktu středního, a to samostatným vstupem prolomeným hloubkovou mezitraktovou zdí. Dnes je takto přístupný jen přední a zadní díl pravého traktu a přední díl levého traktu. Ostatní prostory jsou přístupné pouze z těchto. Průchozí střední trakt, s hlavním vstupem z jižního průčelí a se zadním vstupem ze západního průčelí, plní tak funkci komunikační, oba krajní trakty shodně funkci obytnou. Jejich reprezentační prostory se obrací do hlavního průčelí,

v případě pravého traktu i druhotně do zadního průčelí, za nimi jsou soustředěny prostory nižšího sociálního statusu, kde se využití v průběhu vývoje střídalo. Objekt není podsklepen. Pouze v severozápadním koutě zadního dílu levého traktu je do podloží na úroveň základového vkopu druhotně zahloblena vsakovací jímka. Její západní a severní stěnu tvoří režné zdivo z lomového kamene odpovídajících zdí domu (zadní obvodové a hloubkové mezitraktové) v jižní a východní stěně se pohledově uplatňují režné červeně pálené cihly plent. Strop kryje betonová deska opatřená pravoúhlým otvorem.

Střechu nese krov vaznicové soustavy. Krokve drží vrcholová, a střední vaznice v plných vazbách podélných stojatých stolic. Krokve se opírají v úžlabí o patní vaznice. Sloupky stolice střední vaznice přidržují jednostranně šikmé vzpěry začepované do vazného trámu. Sloupky stolice vrcholové vaznice se opírají o práh a jsou přidržovány šikmými pásky začepovanými do vaznice.

Sloupek i pásek nad zadním dílem pravého traktu jsou signovány R V 1877. Krokve jsou vedeny mimo komínová tělesa.

Stavební materiály a konstrukce

Zdivo

Vnější obvodové a mezitraktové zdi jsou vyzděny z lomového opukového kamene s vyrovnanými ložnými spárami zděné na hubenou vápennou maltu, a to včetně záklenků a rozevřených vnitřních špalet okenních a vstupních otvorů. Přezdění podokenních parapetů je provedeno, stejně jako

zazdívky barokních okenních a vstupních otvorů, z červeně pálených cihelného zdiva běhounové či křížové vazby, na mastnou vápennou maltu. Obdobným způsobem jsou vyzděny i špalety novodobých vstupních a okenních otvorů.

Příčka v zadním díle levého traktu je vyzděna ze smíšeného zdiva, z buchet a lomové opuky na jílu s příměsí řezanky.

Omítaný průraz v příčné zdi oddělující zadní a střední díl levého traktu, je vyzděn ze smíšeného zdiva, červeně pálených cihel a lomové opuky, na hubenou maltu. K jeho zazdění bylo druhotně použito i bouraného zdiva, omítaného hlazenou vápennou pačokovanou vnitřní omítkou.

Vnitřní sloupky sdružených oken jsou zřejmě vyzděny smíšeným zdivem (lomová opuka a zlomky červeně pálených cihel) vyzděné na vápennou maltu, se uplatňuje i v konstrukci vnitřních sloupků sdružených oken.

Stropy

Stropy ve středním traktu, v předních dílech krajních traktů a v zadním díle jsou ploché, střední díly krajních traktů jsou zastropeny plně valenými příčně orientovanými klenbami, zadní díl levého traktu plně valenou hloubkově orientovanou klenbou s dvojicí styčných pětibokých výsečí v ose. Ploché stropy jsou trámové. Záklopový strop ve středním traktu má hraněné okosené trávy s náběžnými štítky s drážkou. Záklop je ze širokých trhanic. Ostatní ploché stropy mají podhled omítaný na rákos.

Strop jímky tvoří betonová deska.

Podlahy

Ve středním díle pravého traktu je podlaha z širokých prken kladených na trámové polštáře příčně. Ostatní podlahy přízemí kryje betonová mazanina. Podlahu jímky tvoří podloží, podstřeší má podlahu z dusané mazaniny.

Krov

Krokve krovu vaznicové soustavy vynáší vrcholová, a střední vaznice v plných vazbách podélných stojatých stolic. Krokve se opírají v úžlabí o patní vaznice. Sloupky stolice střední vaznice přidržují jednostranně šikmé vzpěry začepované do vazného trámu. Sloupky stolice vrcholové vaznice se opírají o práh a jsou přidržovány šikmými pásky začepovanými do vaznice.

Trámy krovu jsou sekané a řezané, krokve řezané, z měkkého dřeva. Čepované spoje jistí hraněné kolíky z tvrdého dřeva. Sloupek i pásek nad zadním dílem pravého traktu jsou signovány R V 1877. Krokve jsou vedeny mimo komínová tělesa.

Otvory

Vstupní otvory mají přímé či rozvíravé, hluboké špalety, segmentově valené záklenky, nebo novodobé překlady. V interiéru jsou uzavírány typovými dveřmi v bedněných zárubních, vyjimečně v ocelovém rámu. Barokní vstupní otvory interiéru mají pískovcové ostění obíhané plochou lištou, s kapkami pod pravouhlýma ušima. Vstup do hlavního průčelí uzavírají dvoukřídlé kazetové dveře s eklektickým kováním, dveře zadního průčelí jsou dvoukřídlé, svlakové s okoseným svlakem a klasicistním kováním. Ostění těchto otvorů je

pískovcové, obíhané plochou lištou, s kapkami pod pravoúhlýma ušima.

Okenní otvory mají přímé, či rozvíravé, hluboké špalety a segmentově valené záklenky, nebo novodobé překlady. Uzavírány jsou dvoukřídlými jednoduchými rozvíravými okny v dřevěných rámech. Ostění těchto otvorů je pískovcové, obíhané plochou lištou, s kapkami pod pravoúhlýma ušima. Vnitřní sloupky sdružených oken jsou zřejmě vyzděny ze smíšeného zdiva, lomové opuky a cihlových zlomků, na vápennou maltu.

Nakládací otvor kamen s nepřímým vytápěním, dochovaný v pravé hloubkové mezitraktové zdi středního traktu, lemuje pravoúhlé pískovcové ostění obíhané plochou lištou. Relikty shodného ostění objevila sonda symetricky v levé mezitraktové hloubkové zdi téhož traktu.

Úpravy povrchu stěn

Prostory podlaží jsou omítané, zdivo podstřeší je režné.

Omítky interiéru jsou cementovápenné, kryté pigmentovanými vápennými nátěry.

Omítka vnější je vápenná, fartáčovaná, s pozdně klasicistními detaily vytaženými ve štuku, sjednocená nástřikem tmavého okru. V hlavním průčelí byly zjištěny relikty původní barevnosti barevnosti: okenní pole cihlově červená, vnitřní lizénové rámce světlý okr (pískový), lizény krémově bílé. Pískovcové detaily (ostění, portály) nesou stopy barevné lazůry (od hnědé, zelené, červené po žlutou a šedou) vápenného pačoku, imitující zřejmě mramorování.

Zařízení

Průlezný komín vložený do přední části pravé mezitraktové zdi středního traktu, s nakládacím otvorem uzavíraným jednokřídlými náplňovými dvířky, určený pro vytápění předního dílu pravého traktu kamny.

Shodný komín vložený symetricky do přední části levé mezitraktové zdi středního traktu, byl přestavěn na úzký.

Ostatní komíny v objektu jsou úzké tahové, z druhé poloviny 19. století a mladší, určené pro sporákové vytápění.

Vestavěné skříně z období eklektismu se štítky a kuželovými závěsy ve středním traktu, mladší s policemi v předním dílu pravého traktu.

STAVEBNÍ VÝVOJ

Archivní průzkum nepřinesl jednoznačnou dataci výstavby raně barokního panského špitálu, ani neumožnil identifikovat autora projektu. Dovolil však vyslovit několik hypotéz.

První z nich, uvedenou do literatury A. Jansou, která předpokládá výstavbu špitálu v 50. letech 17. století, rozbor architektury nepotvrdil. Sondážní průzkum sdružených oken, která se jako jediný slohový prvek přesvědčivě hlásí k počátkům raného baroka, přinesl překvapivé zjištění. Odhalil přezdění středních sloupků a špalet a umožnil tak uvažovat o recentním sestavení sdružených oken z oken původně oddělených.

Obdobně nález průrazu v příčné zdi, oddělující střední

a zadní díl levého traktu, a jeho interpretace jako reliktu staršího otopného systému, Jansovu hypotézu samy o sobě nepotvrzují. Na základě analogií lze sice vyslovit domněnku, že průraz může souviset se starším způsobem vytápění dlouhé klenuté místnosti v zadním dílu levého traktu, čemuž odpovídá jeho umístění v ose stěny, ovšem toto řešení je pro vytápění sálů pro celé období baroka běžné.

Jinou dataci vzniku špitálu nabízí testament Gundakera z Dietrichštejna, kterým vybízí svého dědice Ferdinanda, ke zřízení a nadání špitálů, kromě jiných i špitálu v Budyni. Poslední vůle byla zaknihovaná v roce 1690 a Ferdinand z Dietrichsteina vlastnil panství v letech 1690 - 1698.

V uvedené době působil na panství také architekt Antonio Porta, který zde od roku 1682 projektoval a vystavěl několik panských a hospodářských staveb (1683 - 1690 zámek Libochovice, 1692 zámek s hospodářskými objekty v Pátku, 1694 zámek v Budyni). V té souvislosti je zajímavé, že tyto stavby vznikly, nebo byly projektovány do center panství, která uvádí ve své závěti Gundaker z Dietrichsteina jako místa budoucích špitálů. Zdá se, jako by se snažil vybudovat na jednotlivých panstvích nově vzniklého fideikomisu zázemí k jeho správě a řízení, k čemuž zřejmě zavázal i své následovníky, neboť stavební činnost v těchto intencích pokračovala i po jeho smrti. Účast Antonia Porty zřejmě skončila s nerealizovanou přestavbou budynského zámku v roce 1694, neboť v roce 1697 odešel z Čech do Bavorska, kde v roce 1702 zemřel.

Stavba špitálu skutečně vykazuje řadu slohových znaků raného baroka, které lze vztáhnout ke konci 18. století. Přísně symetrickou, hierarchizovanou, strohou dispozici

i obdobné uspořádání architektonických prvků. Nejstarší nalezená barevnost hlavního průčelí má analogii v barevnosti fasády kostela sv. Izidora, vystavěného u nadalekých Budenic v letech 1680 - 1682. Upřesnění datace nabízí další z prvků fasády, Dietrichsteinský znak, umístěný v supraportě hlavního vstupu. Dle nápisové pásky patří Leopoldovi z Dietrichsteina, který vlastnil budyňské panství v letech 1698 - 1708. Umístění znaku se samozřejmě může vztahovat také k výrazné přestavbě špitálu, stavební průzkum však takovou přestavbu nepotvrdil.

Lze tedy mít za to, že budova panského špitálu byla postavena na konci 18. století. Stavebníkem mohl být snad již Ferdinand z Dietrichsteina, stavba však byla dokončena až za Leopolda z Dietrichsteina.

Základem budovy byl trojdílný příčný trojtrakt, v přísně symetrickém zrcadlovém uspořádání. Průchozí střední trakt obsadila chodba, se vstupem z hlavního průčelí i ze dvora, která umožňovala nezávislý přístup do každé ze tří místností sousedních traktů. Vstupy do těchto místností byly umístěny symetricky naproti sobě. Symetricky, na středovou osu příslušné stěny, byla umístěna i okna jednotlivých místností, vyjma dvojice menších oken otočených do zadního průčelí, které byly umístěny po stranách středové osy stěny. Uvozený prostor byl osvětlen ještě jedním větším oknem otočeným do příslušného průčelí k vjezdové komunikaci do dvora. Obdobným oknem byly osvětleny i menší sklenuté prostory ve středním dílu traktů. Také tyto dva prostory jsou naprosto shodné. Prostory v předním dílu krajních traktů osvětlovala vposled popsaná okna. Jedno obrácené do hlavního průčelí a druhé kontrolující prostor komunikace za

vjezdovou bránou. Tyto prostory byly vyhřívány kamny s nepřímým vytápěním, obsluhovanými z chodby. Průlezné komíny byly vloženy zrcadlově do hloubkových mezitraktových zdí. Prostory měly, stejně jako chodba plochý trémový strop. Prostor v zadním dílu levého traktu byl sklenut, o způsobu zastropení totožného prostoru v pravém traktu nelze bez hloubkového průzkumu na základě architektonického rozboru rozhodnout. Charakter a uspořádání jednotlivých prostorů odkazuje v souvislosti s udávaným počtem špitálních spíše ke společnému komunitnímu obývání, a to po obou krajních traktech.

Domnívám se, že původní budova měla valbovou střechu a byla, nebo měla být, patrová. To odpovídá charakteru zástavby v místě, jak ji v polovině 18. století zachycuje Wernerova kresba (příloha 7).

Tento charakter výrazně proměnil ničivý požár města v roce 1759. Požáru zřejmě podlehl, stejně jako sousední domy, i špitál. Do obnovy v poslední třetině 18. století datuji úpravu fasád, která mohla souviset i s dalšími dvěma požáry města v letech 1783 a 1787.

Na počátku 19. století obývalo budovu, která již měla v hmotě, traktování i výrazu fasád téměř stávající podobu, 12 - 15 špitálních. V každém z krajních traktů tak žilo společně ne méně než 6 osob.

Zrušení poddanství v polovině 19. století přineslo i změnu způsobu života špitálních. Ta se projevila stavebními změnami, které se zaměřily na zobytnění středních a zadních dílů krajních traktů. Zadní díl levého traktu byl rozdělen příčkou na dva prostory, v zadním průčelí byly zvětšeny okenní otvory a osazena nová okna. Do

mezitraktových stěn byly vloženy tahové komínů. V každém ze sedmi takto vytvořených obytných prostorů byl instalován zděný sporák. Vznikly tak jednoprostorové byty se samostatnými vstupy z chodby. Střecha byla opatřena novým krovem, jehož signování datuje tuto stavební úpravu do roku 1877.

Situaci, pouze s nepatrnými změnami přezdění oken, propojení sousedních prostor v zadním dílu levého traktu a rozdělení zadního dílu pravého traktu na dva prostory, zachycuje popis objektu z první třetiny našeho století (příloha 4). Každá z osmi místností měla po jednom jednoduchém okně 140 cm vysokém a 80 cm širokém a jednéch dveřích. Podlahy v obytných místnostech byly prkenné, chodba měla cihelnou dlažbu. Čtyři místnosti byly zaklenuté, čtyři měly trámový strop. Strop chodby byl záklopový, podhledy ostatních trámových stropů omítané. Elektrické osvětlení bylo vedeno povrchově.

V této době obývalo uvedené jedno a doupokojové byty 10 důchodců (příloha 5).

V druhé polovině našeho století došlo k dalším utilitárním změnám. Prolomením příčných zdí mezi jednotlivými díly levého traktu, příčné zdi mezi předním a středním dílem pravého traktu a zazdění vstupů do středních dílů z chodby, vznikly tři dvoupokojové bytové jednotky. Dva prostory v zadním dílu levého traktu byly zřejmě užívány společně, jak o tom svědčí nezávislé vstupy, snad jako prádelna a sušárna. Podlahy ve všech místnostech, kromě středního dílu pravého traktu, byly vybetonovány, elektrická instalace vedena pod omítkou.

V roce 1957 nechal Václav Hromádka vyměnit okna

v zadním dílu pravého traktu. V roce 1961 byl pak přestavěn zřejmě průlezný komín v mezitraktové zdi přední části levého traktu a v sousedním obytném prostoru vyměněno okno.

Poslední změny v době nedávné se týkaly zadního dílu levého traktu, kde byly vyměněny dveře v příčce.

SMĚRNICE PRO RENOVACI

Hodnocení objektu

Dům čp.94, je hmotným pramenem vývoje kultury bydlení. Raně barokní panský špitál z konce 17. století je cenným historickým dokladem způsobu sociálního zabezpečení poddaných na fideikomisním panství Dietrichsteinů v období pozdního feudalismu.

Architektonické detaily a konstrukce dokládají význam stavby i umělecké cítění a řemeslnou zručnost doby barokní a dob následujících. Uvedené skutečnosti tvoří ve vzájemné podmíněnosti památkovou podstatu objektu, která byla přiznána zapsáním do rejstříku státního seznamu nemovitých kulturních památek.

Významné architektonické detaily a konstrukce

Průčelí. Kulisové hlavní průčelí s atikou a postranními vjezdovými bránami, otočené do ulice (foto 1, 2, 8).

Atikové patro zadního průčelí (foto 5)..

Omítka vnější vápenná, fartáčovaná, pozdně klasicistní s detaily vytaženými ve štuk, s relikty starší omítky v hlavním průčelí. Při předběžném průzkumu zjištěna

v hlavním průčelí následující barevnost starší situace: okenní pole cihlově červená, vnitřní lizénové rámce světlý okr (pískový), lizény krémově bílé. Pískovcové detaily (ostění, portály) nesou stopy barevné lazůry (od hnědé, zelené, červené po žlutou a šedou) vápenného pačoku, imitující zřejmě mramorování.

Portály pískovcové vstupní, umístěné v průčelí i interiéru objektu.

Barokní, pravoúhlý portál v hlavním průčelí, obíhaný plochou lištou, s kapkami pod pravoúhlýma ušima (detail typ 1, foto 3). V segmentové supraportě je do prolomeného segmentového frontonu vložen znak Leopolda z Dietrichsteina s kryptogramem L F V D S v nápisové pásce. Znak lemují v rozvilinách akantová krydla, knížecí korunu drží dvojice putti (foto 4).

Barokní, pravoúhlý portál se světlíkem v zadním průčelí, obíhaný plochou lištou (detail typ 2, foto 5).

Barokní, pravoúhlé portály ve středním traktu, obíhané plochou lištou, s kapkami pod pravoúhlýma ušima (detaily typ 1, foto 11).

Ostění oken pískovcové, barokní. Pravoúhlé, obíhané plochou lištou, s kapkami pod pravoúhlýma ušima, opřené do podokenního parapetu profilovaného oblounem, v bočních průčelích a v centrále zadního průčelí, v hlavním průčelí kolem sdružených oken (detaily typ 1, foto 9). Prosté pravoúhlé s plochou lištou v levé krajní ose zadního průčelí a s reliekty téhož po stranách okeního otvoru v druhé zleva ose zadního průčelí (detaily typ 3, foto 6, 7).

Pravoúhlé pískovcové ostění obíhané plochou lištou nakládacího otvoru kamen s nepřímým vytápěním, dochované

v přední části pravé hloubkové mezitraktové zdi středního traktu. Relikt téhož typu ostění symetricky v přední části levé mezitraktové hloubkové zdi středního traktu (detail typ 8, foto 11).

Klenby plné valené ve středních dílech obou bočních traktů (detaily typ 4, foto 13). Plná valená klenba se styčnými pětibokými výsečemi v zadním díle levého traktu (detail typ 5, foto 14, 15).

Záklenky okenních a vstupních otvorů, segmentové (foto 13, 15).

Špalety okenních a dveřních otvorů, hluboké, rozevřené, vnitřní, v přízemí a v krovu objektu (foto 13, 15).

Trámový záklopový strop ve středením traktu (detail typ 6, foto 11). Hraněnými okosené trámy mají náběžné štítky s drážkou, záklop je ze širokých trhanic.

Vestavěné skříně ve středním traktu, z období eklektismu, včetně štítků a kuželových závěsů (detail typ 7, foto 12).

Komínové těleso průlezného komína vložené do přední části pravé mezitraktové zdi středního traktu.

Dvířka nakládacího otvoru barokního topeniště uzavírající průlezný komín vložený do přední části pravé mezitraktové zdi středního traktu (detail typ 8, foto 11).

Vybírací komínová dvířka s vybíjeným ornamentem v tahovém komíně vloženém do zadní části pravé mezitraktové zdi středního traktu (detail typ 9, foto 12).

Vrata vjezdových bran, křídla a rámy oken v hlavním průčelí, dveřní výplň vstupu v hlavním průčelí včetně historizujícího kování, dveřní výplň vstupu v zadním průčelí s detailem okosení svlaků a kování (foto 1,2).

Okno v zadním prostoru zadního dílu levého traktu otočené do západního průčelí, s detailem kuželových závěsů (foto 16).

Rám vnějšího okenního křídla v levém ze sdružených oken druhé zleva osy hlavního průčelí, se štěrbinou okenní dopisní schránky.

Signování krovu barvou R V 1877 (detail typ 10).

Architektonické a památkové závady

Plenty a zazdívky původních vstupních a okenních otvorů.

Odstranění historického kování dveří a oken, jejich nahrazení, novodobým, typizovaným.

Novodobé dveře v bedněných a ocelových rámech, vložené do novodobých průrazů.

Novodobé průrazy vstupních otvorů nerespektující barokní osovost, původní komunikační schéma, orientaci kleneb, ani rozměry historických vstupů.

Novodobé rozšíření okenních otvorů v levé krajní ose zadního průčelí a v stávající pravé krajní ose severního průčelí. Vložení trojdílných oken do těchto okenních otvorů.

Osekání lišt pískovcového ostění a oblounů jejich parapetů.

Odstranění historických podlah a jejich nakrytí betonovou mazaninou.

Neřešené provizorní zastřešení objektu s omezeným vstupem do krovu.

Příčky předělující zadní díly obou bočních traktů. Přezdění průlezného komínového tělesa v předním dílu levé hloubkové zdi středního traktu.

Tektonické poruchy zdiva v zaklenutí pravé vjezdové brány a poškození nadpraží barokního pravoúhlého portálu v centrále zadního průčelí.

Sjednocení fasády tmavě okrovým nástřikem.

Doporučení k renovaci

Obecná doporučení

Při renovaci je třeba upřednostnit konzervační metodu před rekonstrukcemi, a to jak v přístupu k objektu, tak i kvantitativně. Vnesení nových prvků musí mít charakter vratné změny.

Je třeba, aby objekt zachoval výraz reprezentativní stavby panského velkostatku (špitálu), s historickou tradicí bydlení od raného baroka do poloviny 20. století.

Podrobná doporučení

K udržení památkové hodnoty považují při obnově objektu za nutné:

respektovat

- v plném rozsahu hmotu objektu
- tvar střechy
- úroveň hřebenů střechy a typ krytiny
- kulisové hlavní průčelí, atikové patro zadního průčelí
- podržet členění a dekor fasády
- významné architektonické detaily a konstrukce.

rehabilitovat

- barokní dispozici a barokní komunikační schéma, totiž zrcadlově souměrný trojdílný trojtraktu s křebenovým

komunikačním schématem a průchozí chodbou ve středním traktu.

konzervovat

- pískovcová ostění oken
- pískovcové portály vstupů a vjezdových bran, včetně odrazníků
- dveře v předním a zadním průčelí, včetně kování
- vnitřní okno v zadním dílu pravého traktu otočené do zadního průčelí
- sdružená okna v hlavním průčelí, včetně rámu a výplní
- ostění a dvířka nakládacího otvoru barokního vytápění
- vybírací dvířka komína sporákového vytápění s vybíjeným ornamentem
- vrata vjezdových bran
- vestavěné skříně
- trémový záklopový strop v chodbě
- klenby
- záklenky okenních a vstupních otvorů
- široká novodobá okna v západním a severním průčelí

odstranit

- betonové mazanice podlah
- zazdívky oken s barokním ostěním
- zazdívky dveří s barokními portály
- příčky v zadních dílech obou krajních traktů
- novodobé dveře v ocelových rámech
- novodobé průrazy vstupních otvorů nerespektující barokní osovost
- zazdívku okenního otvoru v severním průčelí

rekonstruovat

- barokní komunikační schéma

- skládanou cihelnou podlahu v chodbě
- prkenné podlahy v ostatních prostorách
- přezděný okenní otvor v severním průčelí. Doporučuji vložit okno shodného výrazu s okny v sousední levé ose a v levé krajní ose zadního průčelí (přelom 50. a 60. let 20. století).

změnit

- umístění eklektických vestavěných skříní v zazdívkách barokních dveří, k tomu přednostně využít stávajících novodobých nik a průrazů
- charakter novodobých okenních výplní v barokních okenních otvorech vedlejších průčelí, typ dle foto 13. Doporučuji k uvážení odstranění druhých oken přidanych na interiérovou stranu, případně alespoň jejich odstranitelnost. V případě jejich ponechání naopak doporučuji přiznat jejich novodobý charakter.
- zaústění žlabu a okapního svodu v zadním průčelí

dále řešit

- tektonické poruchy zdiva v zaklenutí pravé vjezdové brány a poškození nadpraží barokního pravoúhlého portálu v centrále zadního průčelí.
- vstup do podstřeší a krovu
- barevnost průčelí

Před renovací průčelí je třeba provést detailní průzkum barevnosti fasád. Teprve na základě závěrů tohoto průzkumu lze renovaci průčelí projektovat.

Dále upozorňuji na nutnost archeologického dohledu při všech zemních pracích, neboť objekt se nachází na lokalitě s kontinuálním osídlením od 12. století.

POZNÁMKY

- 1/ Vlček, P. Encyklopedie českých zámků, Praha 1994, 133.
Kuča, K. Města a městečka, Praha 1996, 397 - 402.
- 2/ V roce 1759 uložil pruský generál Schaffgotsch městu vysoké výpalné, které nebylo včas uhrazeno. Nechal tedy město i zámek vydrancovat a zapálit. Vyhořely městské brány i většina měšťanských domů. Město zůstalo nějaký čas pusté (OSN, IV, 1874: 854).
- 3/ Špitál, z lat. hospitále, něm. Spital. 1. Charitativní zařízení zřizované vrchností, obcí, řádem, kongregací k ubytování špitálníků. K výživě špitálníků a provozu špitálu byla zpravidla zřízena nadace. 2. Budova sloužící k ubytování poutníků při klášteře či konventním domu.
Na konci 18. století bylo v Čechách okolo 300 špitálů.
- 4/ Špitálník, obyvatel špitálu. U vrchnostenských špitálů zpravidla bývalý zaměstnanec panství bez vlastního rodinného zabezpečení, u obecních špitálů přestárlý nezaopatřený člověk s domovským právem k obci, u řádových a kongregačních špitálů obecně přestárlý člověk bez vlastního sociálního zabezpečení.
- 5/ Kupř. k jednomu z nejstarších špitálů založeném Řádem milosrdných bratří v roce 1620 Na Františku ve Starém městě pražském patřilo několik zahrad lékárenských, ovocných i zeleninových. Jeho kapacita na konci 18. století však také činila vyjimečných 110 - 120 lůžek.

PŘÍLOHY

1. Indikační skizza stabilního katastru, 1843.
2. Kolorovaná kresba čp. 3 od A. Jandy, 1897.
3. Ostění a parapet barokního okna, 1:2, 2000.
4. Opis odhadu čp. 94, z 3.12.1930
5. Soupis obyvatel čp. 94 a jejich důchodů, kol. 1930.
6. Opis zápisu Jana Karla z Dietrichsteina z 12.12. 1800
v deskách zemských větších, pořízený 8.7. 1927.
7. Budyně nad Ohří od F. B. Wenera, polovina 18. století.

PRAMENY

STÁTNÍ ÚSTŘEDNÍ ARCHÍV V PRAZE (SÚA)

Stabilní katastr (SK)

Litoměřicko 46, 1843.

Tereziánský katastr (TK)

i.č. 1714, kt. 505

i.č. 1805, kt. 536.

DZ (větší), i.č. 869, fol. lit. N.4.

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHÍV LOVOSICÍCH (SOKA)

Archív města Budyně (AM)

I.č. 144, Contractenbuch (2. díl) (pol. 17. st.) 1720-80tá 18.st., ev. č. 116 (OS-L 48);

i.č. 145, Contractenbuch (1675) 1720-80tá 18. st., ev. č. 117 (OS-L 49);

i.č. 147, Contractenbuch 1764-1795, ev. č. 119 (OS-L 51);

i.č. sine, Contractenbuch 1777-1789, bez ev. č. (OS-L 52);

i.č. 148, Contractenbuch 1784-1807, ev. č. 120 (OS-L 53);

i.č. 149, Contractenbuch 1807-1821, ev. č. 121 (OS-L 55);

i.č. 150, Contractenbuch 1821-1836, ev. č. 122 (OS-L 57);

i.č. 151, Contractenbuch 1836-1849, ev. č. 123 (OS-L 58);

i.č. 168, Liber fundorum civitatis Budinensis ab anno 1691, ev. č. 140 (OS-L 71);

i.č. 172, Hl. pozemková kniha (I. díl) 1855-1860, ev. č. 144 (OS-L 92);

Spisy, kt. 122, 123, 135, 168.

Poznámka: vzhledem k několikanásobnému přečíslování budynských knih jsou knihy citovány dle čísel přidělených li-bochovickým okresním soudem (OS-L).

MĚSTSKÝ ÚŘAD V BUDYNI

Rukopis Antonína Jandy *Popsání domů v městě Budyni*, Budyně 1897.

Stavební spisy čp. 94

PAMÁTKOVÝ ÚSTAV V ÚSTÍ NAD LABEM

Šifaldová, M. Návrh I. etapy regenerace města Budyně nad Ohří, 1985, rkp., PÚ v Ústí n.L. č. ev.230.

Rejstřík státního seznamu nemovitých kulturních památek, karta památky č. 5-1955.

IKONOGRAFIE

Pomineme-li Paprockého schematické vyobrazení Budyně, Wernerovu kresbu od severu z poloviny 18. století, je jediným historickým zobrazením podoby domu Jandova kresba {OÚ Budyně, rkp. Ant. Jandy, *Popsání domů v městě Budyni*, Budyně 1897, čp. 3 }.

PLÁNY

Indikační skizza Litoměřicko 46, 1843, 1:2880 {SÚA}.

LITERATURA

Franz, H. G. Bauten und Baumeister der Barockzeit in Böhmen,
Leipzig 1962.

Janda, A. Dějiny města Budyně nad Ohří, Roudnice 1892.

Janda, A. Popsání domů v městě Budyni, rkp. Budyně 1897.

Kuča, K. Města a městečka, Praha 1996.

Ottův slovník naučný, IV, VII, XXIV, Praha 1896.

Palacký, A. Popis království českého, Praha 1848.

Petráň, J. a kol. Dějiny hmotné kultury II/1, Praha 1995.

Poche, E. a kol. Umělecké památky Čech, sv. 1., Praha 1977.

Vlček, P. Encyklopedie českých zámků, Praha 1994.

Šifaldová, M. Návrh I. etapy regenerace města Budyně nad
Ohří, rkp. 1985.

FOTODOKUMENTACE

Exteriér

- 1 Hlavní průčelí od východu
- 2 Západní uliční fronta Děkanské ulice
- 3 Portál hlavního vstupu
- 4 Znak Leopolda hraběte z Ditrichsteina
- 5 Zadní průčelí od západu
- 6 Barokní okno v levé krajní ose zadního průčelí
- 7 Relikty ostění barokních oken v zadním průčelí
- 8 Jižní průčelí od jihovýchodu
- 9 Ostění barokního okna v pravé ose jižního průčelí
- 10 Severní průčelí od severozápadu

Interiér

- 11 Střední komunikace, pohled od hlavního vstupu na barokní vytápěcí otvor kamen
- 12 Střední komunikace, pohled na vestavěnou skříň
- 13 Plně valená klenba, okno ve střední části pravého traktu
- 14 Valená klenba s výsečemi v zadní části levého traktu
- 15 Okno pod pětibokou výsečí v zadní části levého traktu
- 16 Okno v zadní části levého traktu, prolomené západní obvodovou zdi

1

2

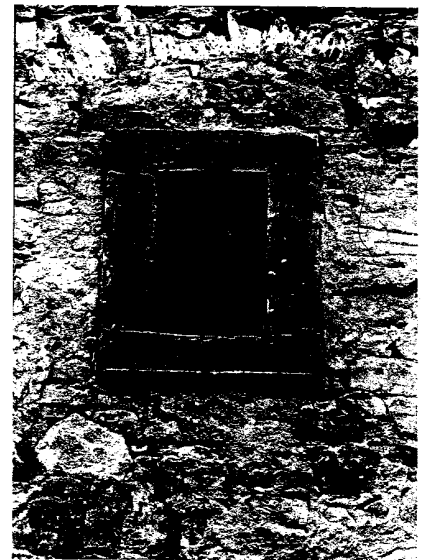
3

4

6

5

7

8

9

10

11

12

13

14

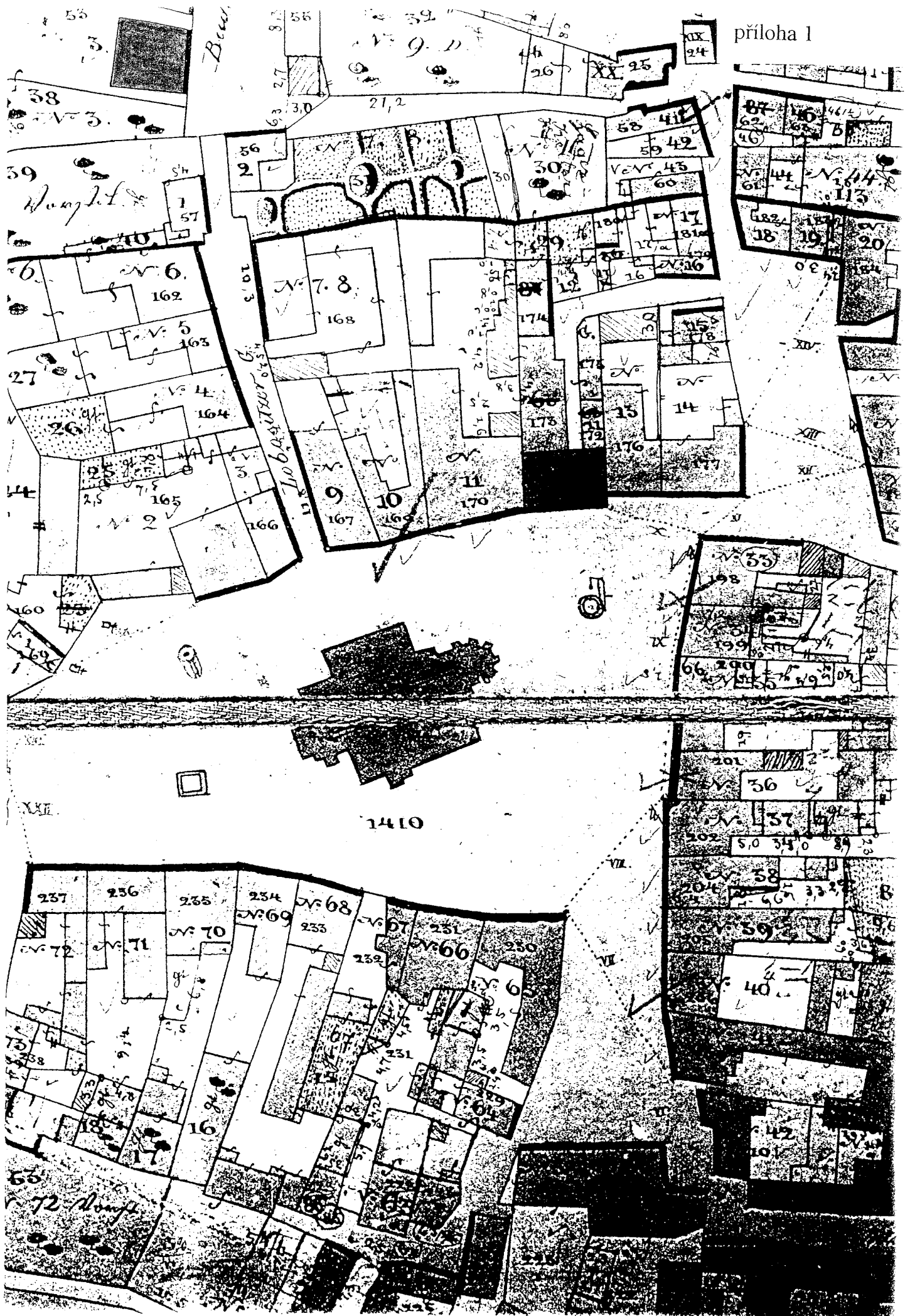

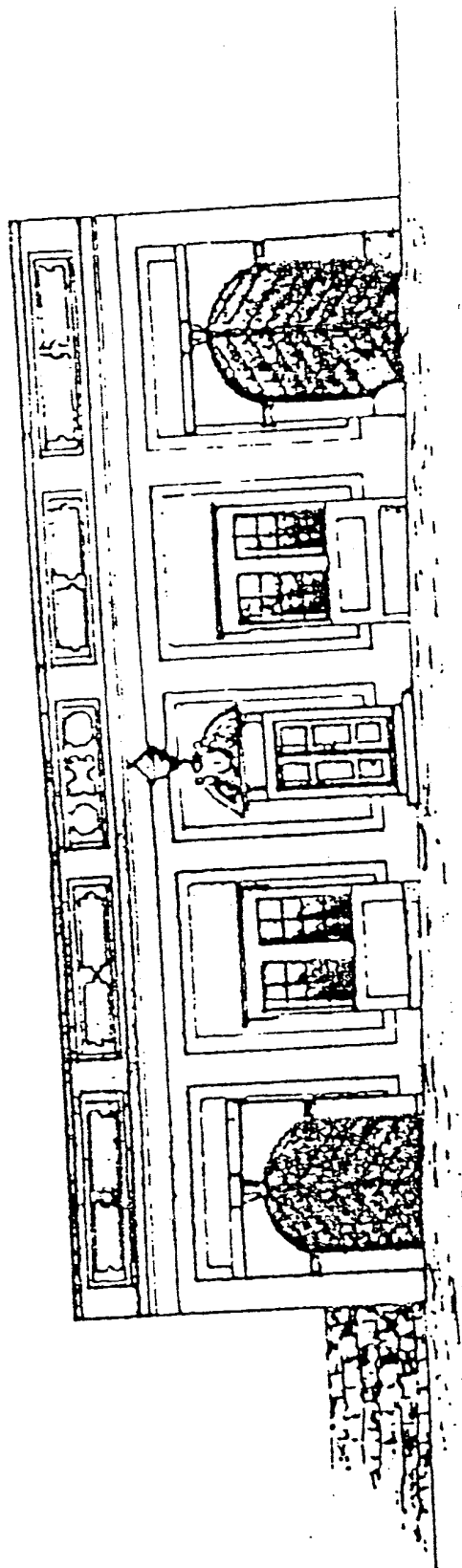
15

16

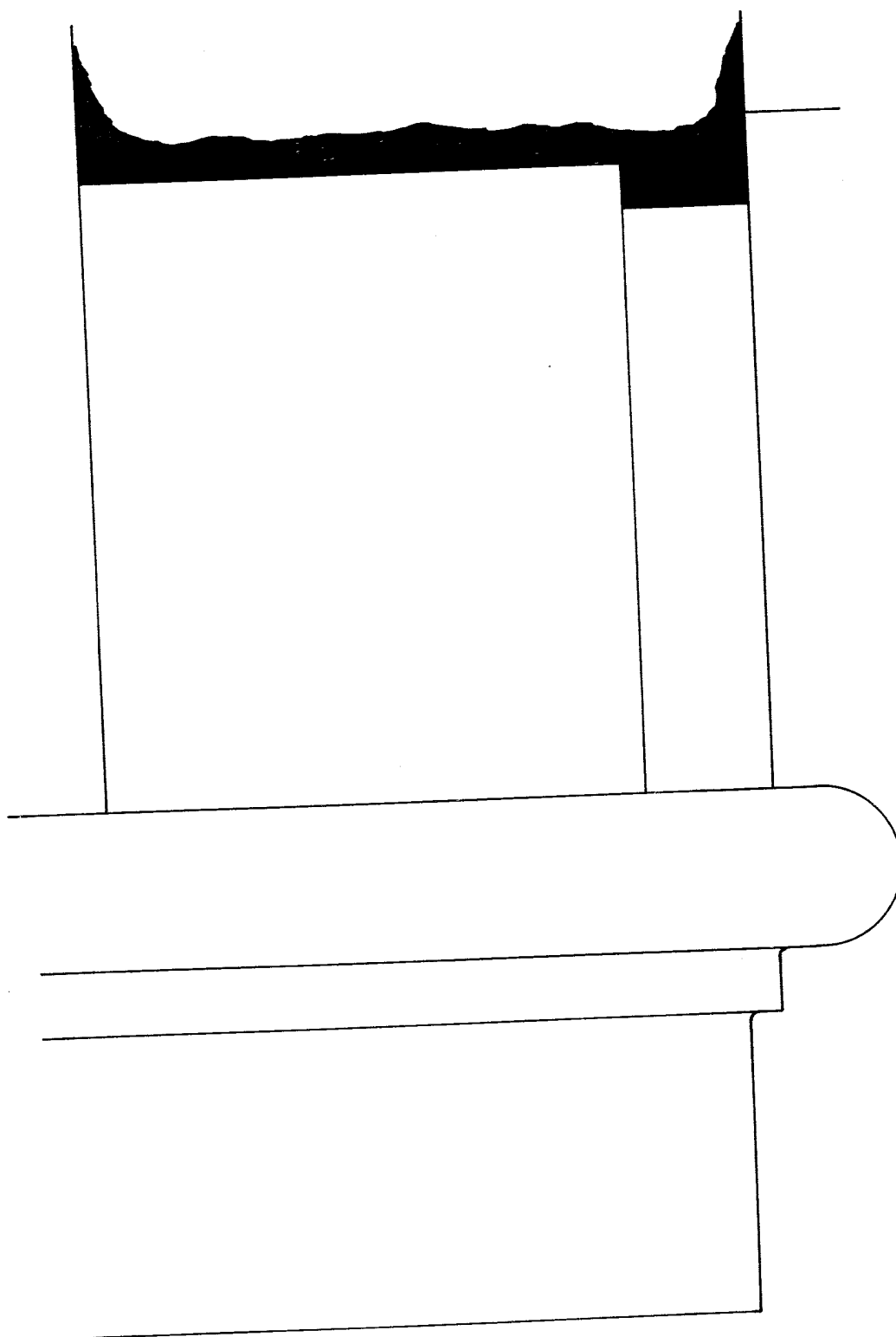

BUDYNĚ NAD OHŘÍ čp.94

výřez

ostění a parapet barokního okna
srpen 2000 1 : 2

Marie a Antonín Pouchal:
 1. světnici z plamna k užívaní a při
 85.- Kč: měsíční pence (Pouchal)
 od p. 1924.
 1. světnici z plamna k užívaní
 s příslušenstvím od p. 1925.
 2. světnice z plamna k užívaní
 s příslušenstvím od p. 1928.
 Olma a Jan Pouchal:
 1. světnici zdarma k užívaní
 od p. 1928. s příslušenstvím
 a pence 112.- Kč: měsíčně pence, před
 1. světnici zdarma k užívaní s
 příslušenstvím od p. 1928.
 Marie Prokešová:
 1. světnici z plamna k užívaní
 s příslušenstvím a pence 220.- Kč:
 Olma Prokešová: 1. světnici z plamna k užívaní
 s příslušenstvím od p. 1923.
 Gabriela Lancová: jako spolek užívatelka bytu.

C o p i a !

Ad Num.37.449.

A u s z u g

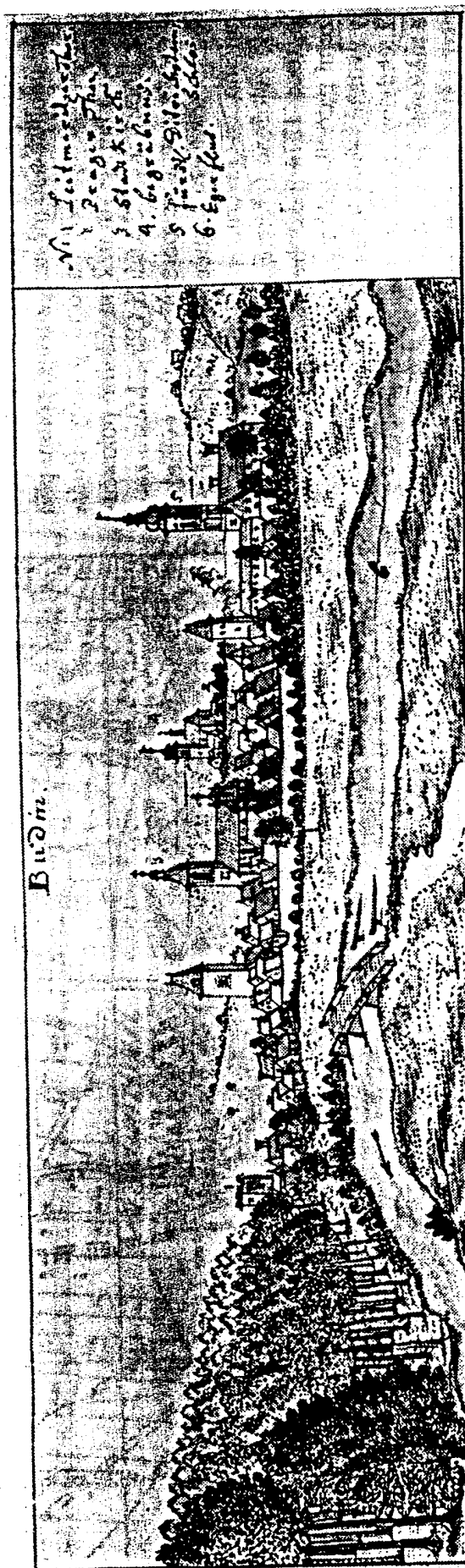
aus dem Instrumentenbuch Tom.869 der, an der Anno 1817 an Dienstag
der Gedächtnisz des hail. Stephani 1817 ingrossirten landtäflichen
Eingabe, beigeslossenen Ballage LittA. - sub Litt.M.19.

L i t t . A. /sub Litt.n.4./

Ich Joha Karl des hail röm.Raeisch Fürst von Ditrichtein zu Nikol-
sburg, Graf fond und zu Proskau, Herr der fraye Reichscherrschaft und
festung Trapp, Frayerr zu Holenbrg, Finkenstein und Thalberg,
Erbschäng in Kärten, Erblandjägermeister in Steyer, Ritter des Golden-
nen Flusses, Sr.k.k.Apostol. Majestät virklich geheimr Rath, Kammer
und Oberst-Hof-Stalenmeister, bekene anmit, als dermaligr Besitzer
der fon Gundaker Fürsten von Dietrichstein zu Fideinkomitz laut
Instrumentenbuchs Nro.268 de anno 1690 lit.Q.19. erhobenen güter
für mich und künftige Fideikomisz und sintige jedesmalige Besitzer
deisser Heschäften: Es saye durch die in Könegreich Böhmen allgemein
e eingelaistete Untersuchung der Spital stiftungenherforge--komen
dasz fermeg des in Instrumentenbuche Nro.271 de anno 1690 lit.m.24
einefrleibten Testaments, und des solben amgehekten Specifikation
der vaie Ferdinada Fürsten von Ditrichstein, der erste Fidiekomis-
zbaisitzer der Gundaker Fürst Ditirichsteinischen Heschäften, verort
rbetet habe, zu Libositz, Budyni, Pátek, Pomaisel und welischbirken
alles in Könegreich Böhmen in einer jeden dieser Ortschaften, verort
ein Spital auf 12 Personen zu errichten, sie eingesamtaus dem

Allodialmit ein überhaupt, namentlich mit den Allodialgütern Lipovitz und Dachov zu dotiern, und der ~~gebit~~ gebür nach zu unterhalten; zu ~~a~~ mal ~~aber~~ über weiter von der hohen Landestelle aus gelangenheit der aus der k. Intefelerhobenen Tatschache veranlasten Untersuchungen sich gezeigt hat, das in diesen Ortschaften die Willensmeinung weil Ferdinand Fürsten von Ditrichstein zum Theil nicht, zum Theil nicht ~~vollständig~~ in Vollzug gesetzt wörm, mir aber das in der k. Landtafel einverliebte Verzeichniss der zu errichtenden Spitäler nie zur Notiz ~~gehand~~ gelangt ist, und ich daher die Spitäler in den Ortschaften Libichovitz, Rudin, Pomeisl und Wallischbörken lediglich so aufrecht erhalten und fortgesetzt habe, wie sie an mich gediehen sind; so fand ich mich bei der mir erst hindurch klar gewordenen Lage der Sachen theiles aus ~~ferderung~~ Verehrung der letztwilligen Anordnung des weil. Ferdinand Fürsten von Ditrichstein als Allodialbesitzer dieser Herbersteinschaften, welche durch seine gute Gesinnung auf die Fürstlich Maximilianische Linie titulo fideicommissi gedeihen sind, übernommenen, und im Anfangs angeführten Testamente § 15. geäußerten Verbindlichkeiten, theiles aus Rücksicht des milden Gegenstandes, und dafür streitenden, theiles aus Rücksicht des milden Gegenstandes, und dafür streitenden Recht und Billigkeit bevogen, bei allerhöchst Sr. Majestät dem Kaiser und Könige meinem allergnädigsten Landesfürsten um Benennung einer k. k. Gubernialkommission in Böhmen zu bitten, welche mit Zuthat meines hiezu abgesetzten Bevollmächtigten diesen Gegenstand nach Recht und Billigkeit vermitteln und gütlich beilagen solle.

Da nun heirieber eine Verliechs Proposition unterm 13. und 23. Mai des 1800 Jahres zu Stande gekommen, und diese Höchsten Orst mit Dekret vom 19. Juni nämlichen Jahres genehmiget worden ist, als erkläre ich mich in meinem und künftiger Besitzer dieser Herrschaften Namen, dasz es in Ansehung dieser Spitalstiftungen auf ewige

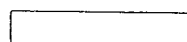
STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

Barevně vyznačená slohová období:

románské zdivo

gotické

renesanční

barokní

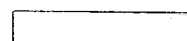
klasicistní

novodobé od r. 1850

novodobé od r. 1900

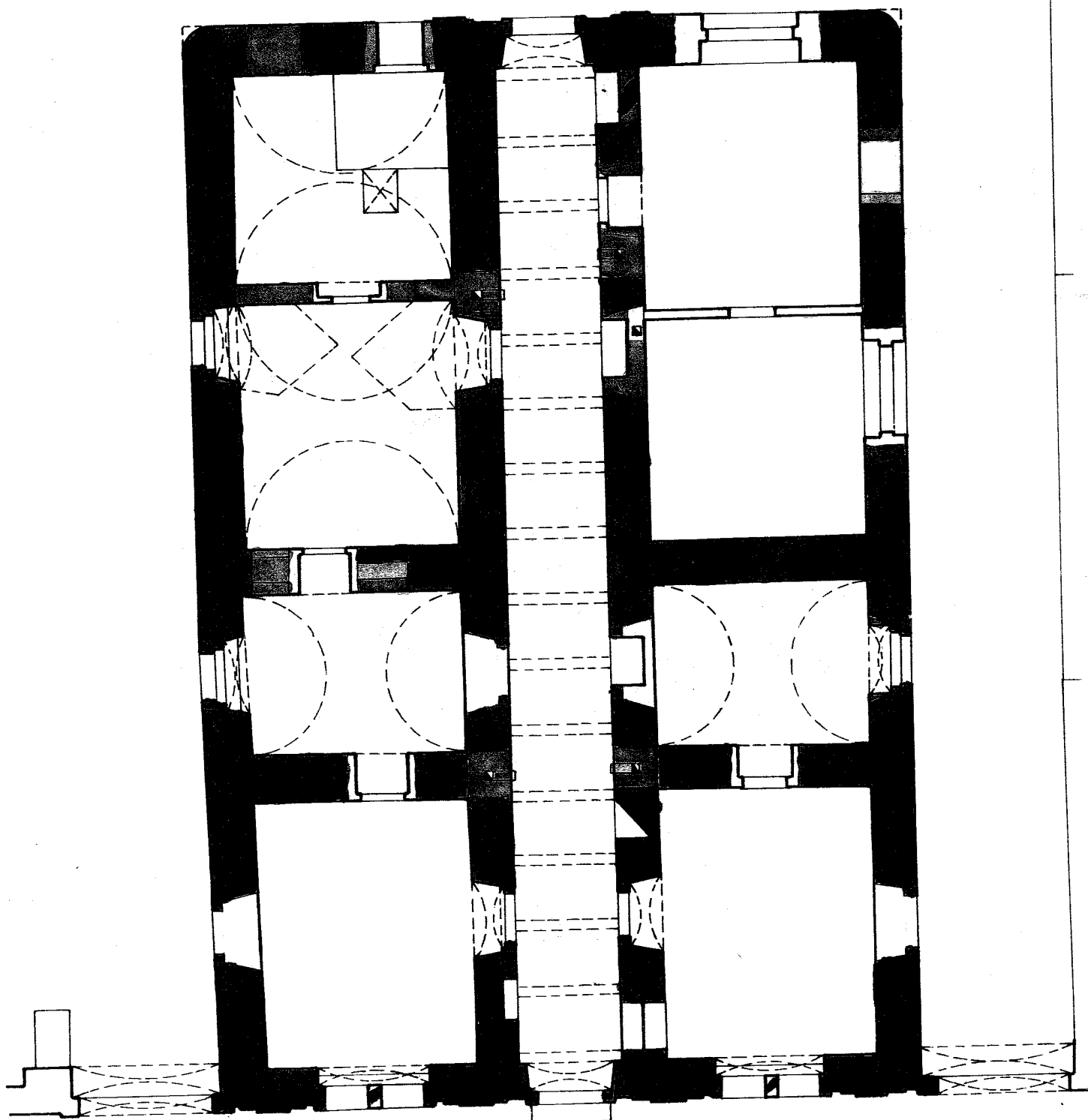
Světlé odstíny značí prostor .

Šrafování značí hypotetické zdivo.

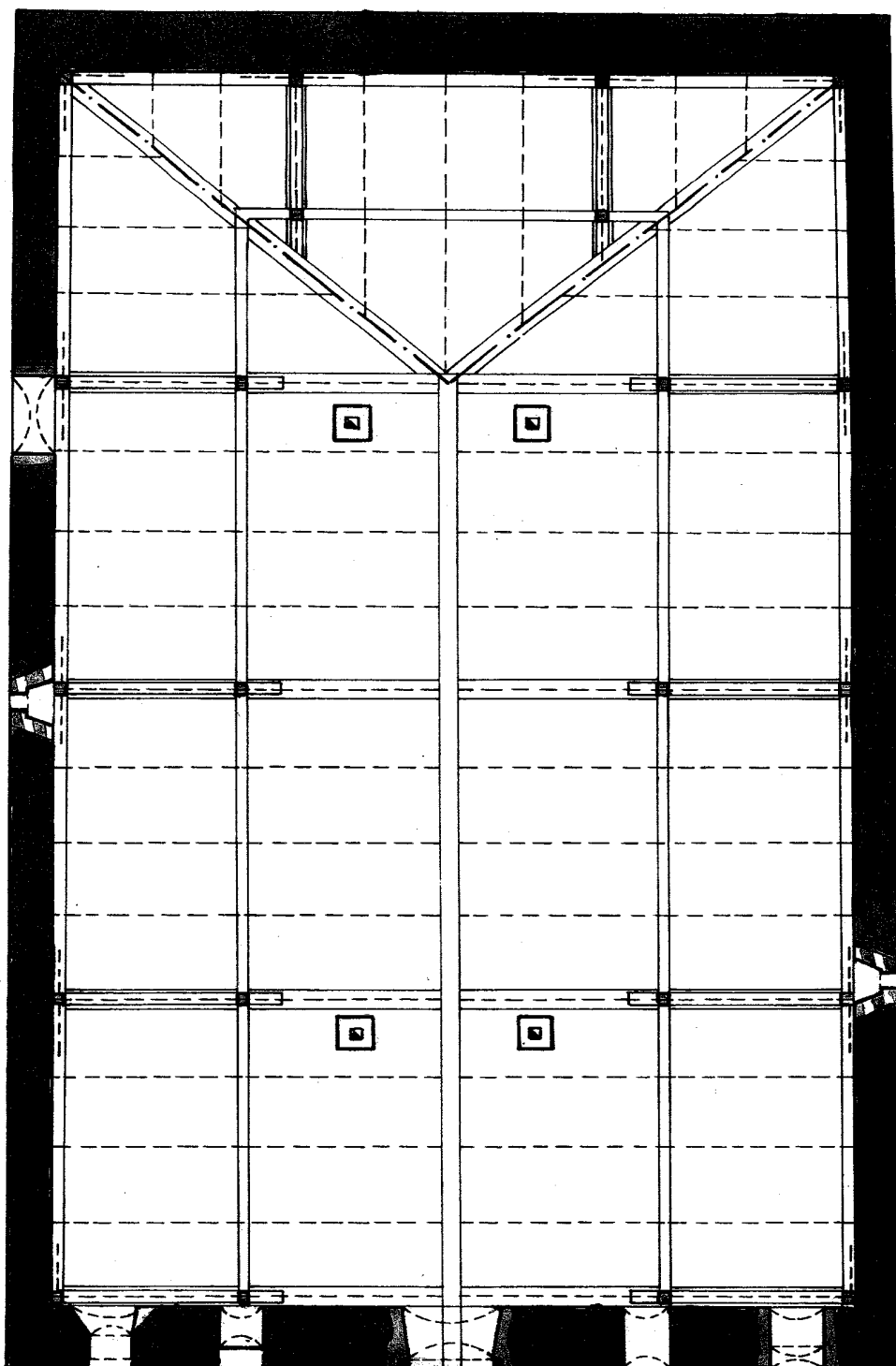
BUDYNĚ NAD OHŘÍ čp. 94

přízemí

dle zaměření Štěpánek a spol. Litoměřice
srpen 2000 1 : 100

BUDYNĚ NAD OHŘÍ čp. 94
krov
dle zaměření Štěpáněk a spol. Litoměřice
srpen 2000 1 : 100

ARCHITEKTONICKÉ A PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ

Konstrukce a prostory tvořící
památkovou podstatu objektu

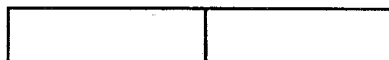
Konstrukce a prostory hodnotné

Konstrukce a prostory neutrální

Konstrukce a prostory rušivé

Konstrukce a prostory zásadně
narušující památku

Konstrukce a prostory navržené
k doplnění

Hodnotná průčelí - zachovaná

- narušená

Hodnotné prvky - zachované
/ ve svislých konstrukcích /

- narušené

Hodnotné prvky - zachované
stropů a kleneb

- narušené

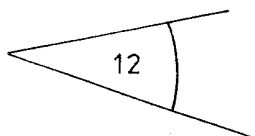
Hodnotné podlahy - zachované

- narušené

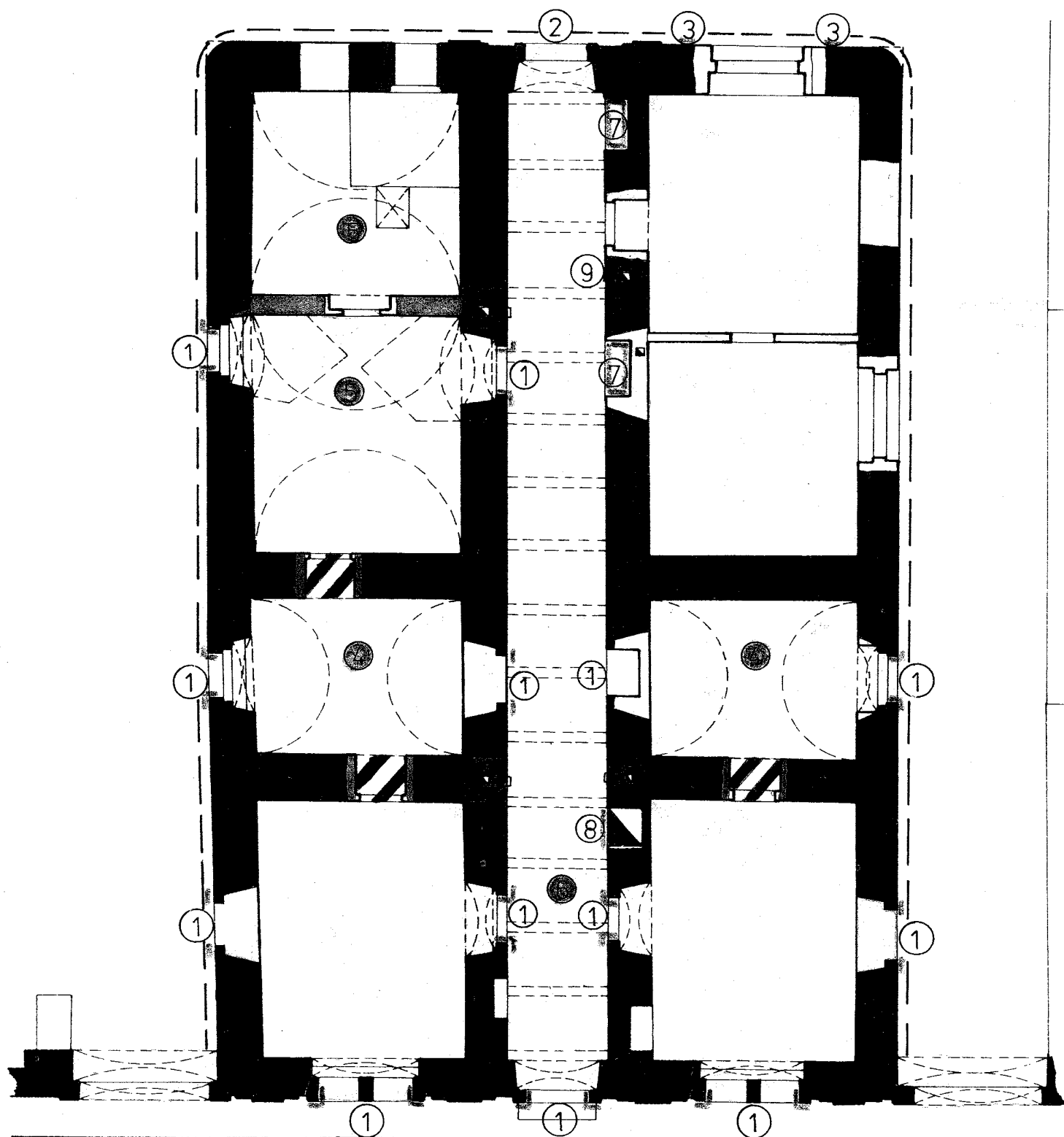
Fotozáběr

BUDYNĚ NAD OHŘÍ čp. 94

přízemí

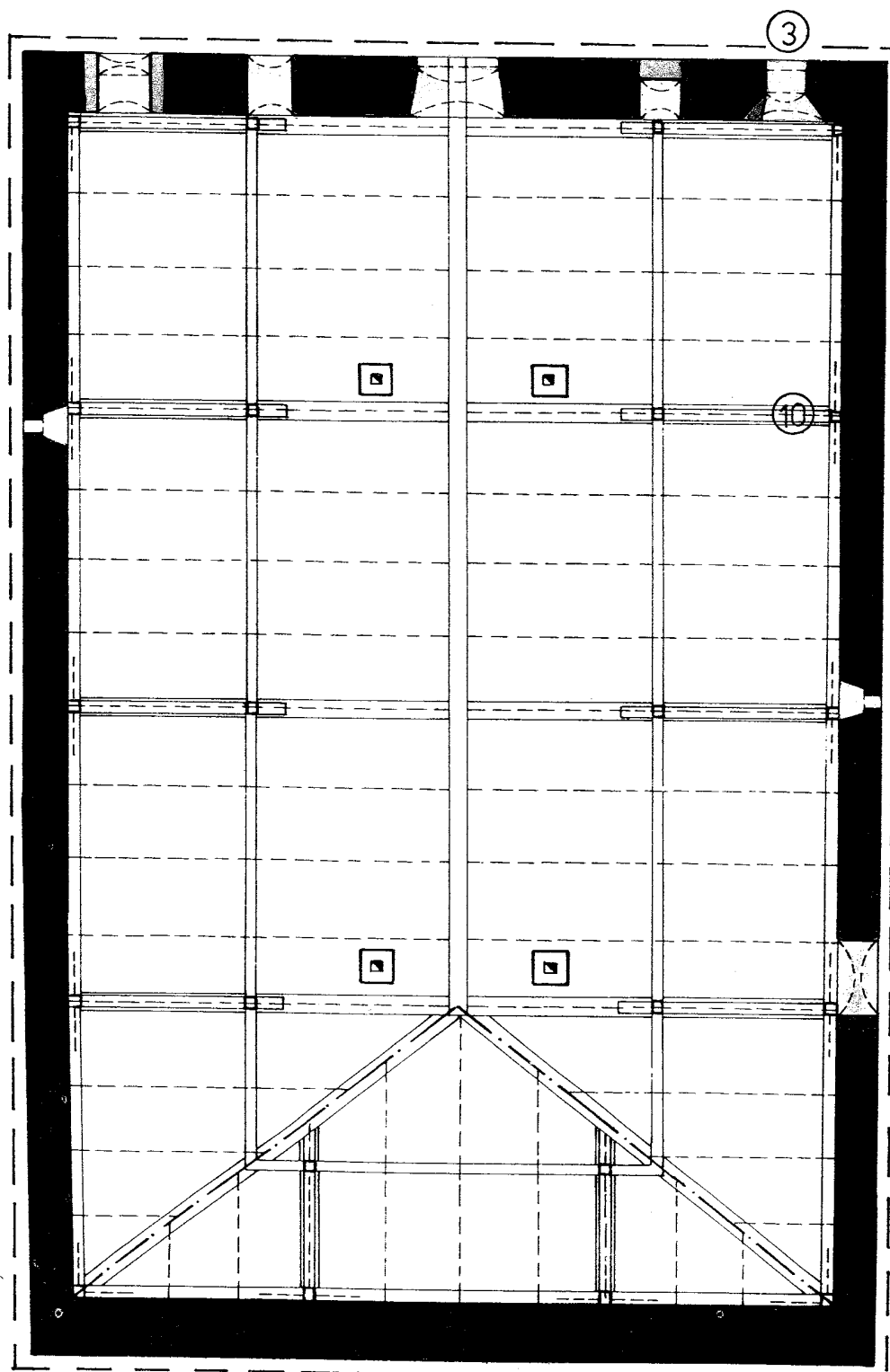
dle zaměření Štěpánek a spol. Litoměřice
srpen 2000 1 : 100

BUDYNĚ NAD OHŘÍ čp. 94

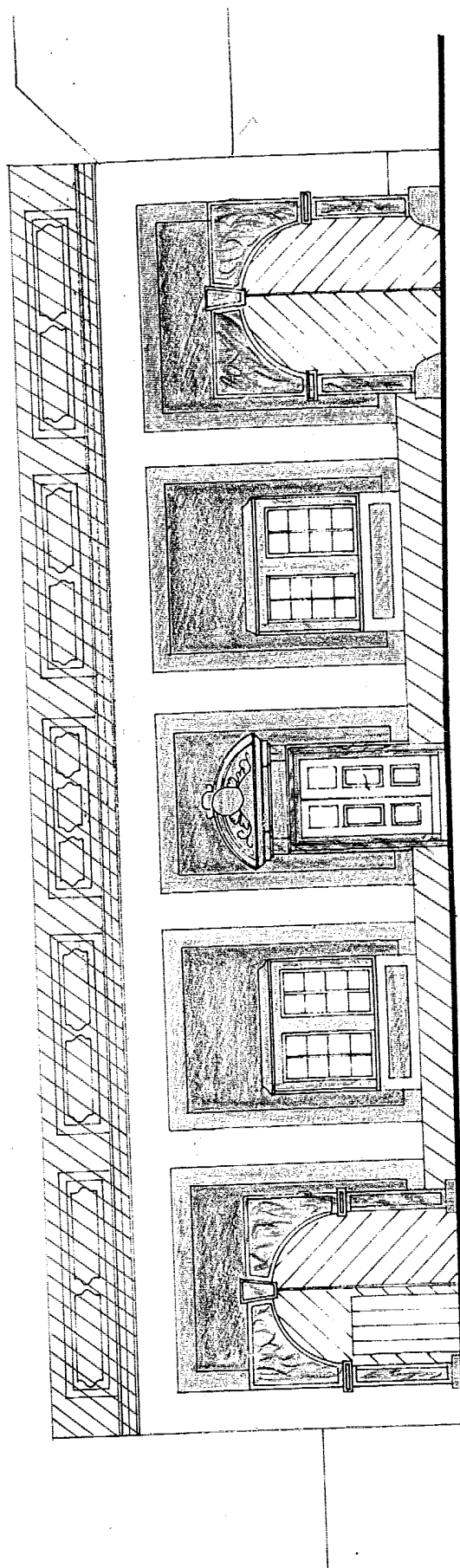
krov

dle zaměření Štěpánek a spol. Litoměřice
srpen 2000 1 : 100

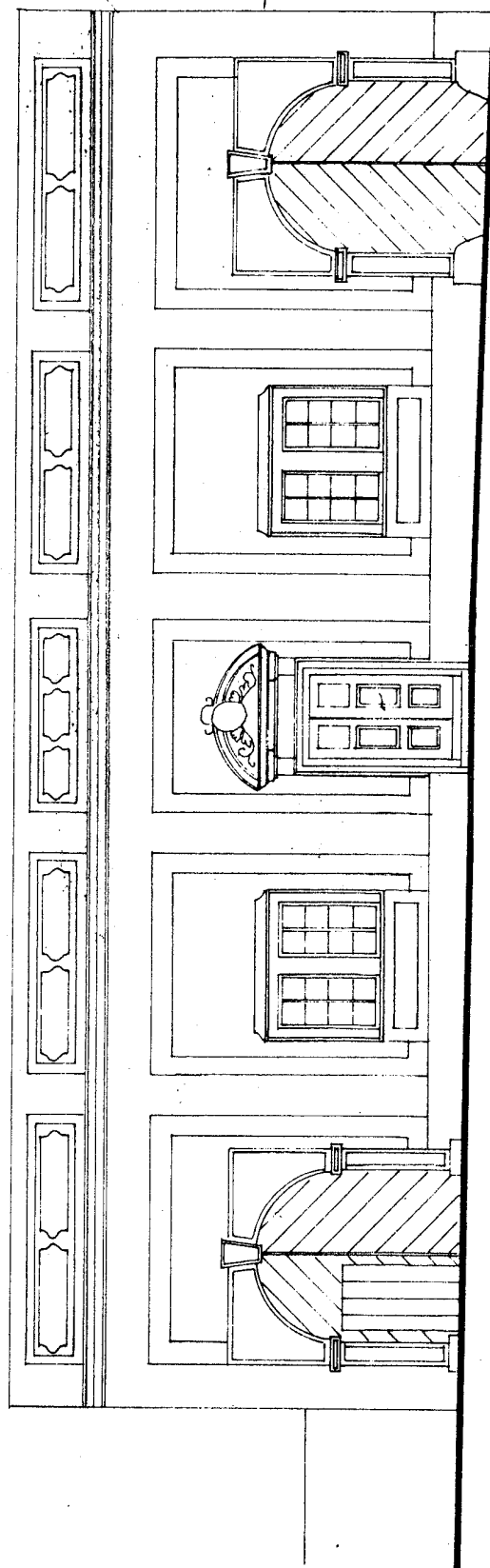

**Rekonstrukce barevnosti hlavního průčelí
dle předběžného průzkumu**

- šrafovaná plocha nezkoumána -
- ostatní barevnost viz text -

POHLED Z ULICE DĚKANSKÉ

POHLED ZE DVORA

